

PARTICIPATIEPLAN

ARAMIS-INITIATIEF

Fase voorkeursalternatief t/m planuitwerking

Herziene versie

April 2025

Documentnummer

NL-ARM-PFE-B10-ENV-GEA-0299

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	2
Algemeen	3
1. Inleiding	4
Over Aramis	4
Projectorganisatie en initiatiefnemers	6
1.1 Rol van het ministerie en toelichting op de procedure.....	7
2 Doelen en kader van participatie	10
2.1 Doelen van participatie	10
2.2 Uitgangspunten van participatie	10
Kader van participatie: hier gaat het wel/niet over	11
3 Participatieaanpak	13
3.1 Manieren om geïnformeerd te blijven (informeren/consulteren/adviseren)	14
4. Participatiekalender	15
We horen graag uw reactie op dit participatieplan	19
Bijlagen	20
Bijlage 1 Samenvatting inbreng stakeholders	20
Bijlage 2 Verslag stakeholdersessies 26 september en 3 oktober 2024	23
Bijlage 3 Verslag online informatiebijeenkomst 16 januari 2025	27
Bijlage 4 Afgeronde acties van participatie (uit H3)	29
Manieren om geïnformeerd te blijven (informeren)	29
Manieren om betrokken te blijven (informeren/consulteren/adviseren)	29

ALGEMEEN

Voor u ligt het geactualiseerde participatieplan van het Aramis-initiatief (hierna ook wel: Aramis). Het plan is opgesteld door Aramis in afstemming met het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG). In het participatieplan leest u hoe u en andere belanghebbenden worden geïnformeerd over en betrokken bij Aramis.

Het Aramis-initiatief omvat de samenwerking tussen zes CCS-projecten die met elkaar verband houden: het Aramis-project (transport van CO₂), de uitbreiding van de compressiecapaciteit van Porthos op de Maasvlakte, het CO₂next-project (terminal voor ontvangst en overslag van vloeibare CO₂) en de opslagplatforms van Shell, TotalEnergies en Eni.

Voor de zes projecten zijn verschillende (aan elkaar gerelateerde) milieuvergunningen nodig. Het Aramis-project vervult binnen het Aramis-initiatief een actieve en faciliterende rol ten aanzien van het gezamenlijke vergunningentrajec (RCR) dat van toepassing is op deze vergunningsaanvragen.

Bij elke fase van het project actualiseert Aramis het participatieplan. Dit gebeurt op basis van ontwikkelingen in het initiatief, gesprekken met stakeholders, reacties op het participatieplan en een evaluatie van de voorgaande periode.

- De eerste versie van het participatieplan is samen met de kennisgeving *Voornemen en Voorstel Participatie voor het project Aramis* (kennisgeving van het V&P)¹ gepubliceerd in januari 2022.
- Naar aanleiding van gesprekken met stakeholders en reacties op de kennisgeving van het V&P is in juni 2022 een tweede versie van het plan gepubliceerd, gelijktijdig met de publicatie van de conceptversie van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (concept-NRD).
- In november 2022 werd de derde versie van het participatieplan uitgebracht. Deze versie stond in het teken van de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD).
- De vierde versie van het plan is opgesteld ten tijde van de Integrale Effectenanalyse (IEA).
- De vijfde versie van het participatieplan omvatte het tijdvak van begin 2024 tot aan het ontwerp-projectbesluit en de eerste ontwerpbesluiten op de vergunningen. In deze periode is het voorkeursalternatief (VKA) nader uitgewerkt tot een concreet ontwerp. Dit was onderdeel van de verschillende contracten die zijn aanbesteed.
- Deze zesde versie van het participatieplan is opgesteld naar aanleiding van de zienswijzen in reactie op de eerste en tweede reeks vergunningen, de openbare informatiebijeenkomsten en de dialoog met stakeholders. Besloten is om versie 5 van het plan te actualiseren en in april 2025 te publiceren gelijktijdig met het definitieve projectbesluit en de definitieve besluiten op de vergunningen. Deze stukken kunnen dan – samen met de Milieueffectrapportage (MER) en de Nota van Antwoord – gedurende en na de beroepstermijn worden geraadpleegd.

LEESWIJZER

- Hoofdstuk 1 introduceert het Aramis-initiatief en de rol van KGG in de te volgen procedure.
- Hoofdstuk 2 licht de doelen, uitgangspunten en het kader van het participatieplan toe.
- Hoofdstuk 3 beschrijft hoe participatie in het Aramis-initiatief er concreet uit ziet.
- Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van alle geplande participatiemomenten.

Voor aanvullende informatie ziet u een verwijzing naar websites en documenten.

¹ <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2021/12/Notitie-Voornemen-en-Voorstel-Participatie-CCS-Aramis.pdf>

1. INLEIDING

OVER ARAMIS

Het klimaat verandert snel door de toename van CO₂ en andere broeikasgassen in de atmosfeer. In het Klimaatakkoord van Parijs zijn ambitieuze doelen vastgelegd om de CO₂-uitstoot te verlagen. Hierin is afgesproken de opwarming van de atmosfeer te beperken tot maximaal 2°C, maar bij voorkeur onder 1,5°C te houden. Het vormt een grote uitdaging om de uitstoot zodanig te verlagen dat de klimaatdoelstellingen voor 2050 worden behaald.

Verduurzaming van de industrie is een van de maatregelen om CO₂-uitstoot te verminderen. De komende decennia wordt het aandeel van fossiele brand- en grondstoffen in productieprocessen afgebouwd. Voor deze transitie is tijd nodig; het is niet mogelijk in één keer volledig fossielvrij te worden en alle industriële processen om te zetten naar groene stroom en/of waterstof.

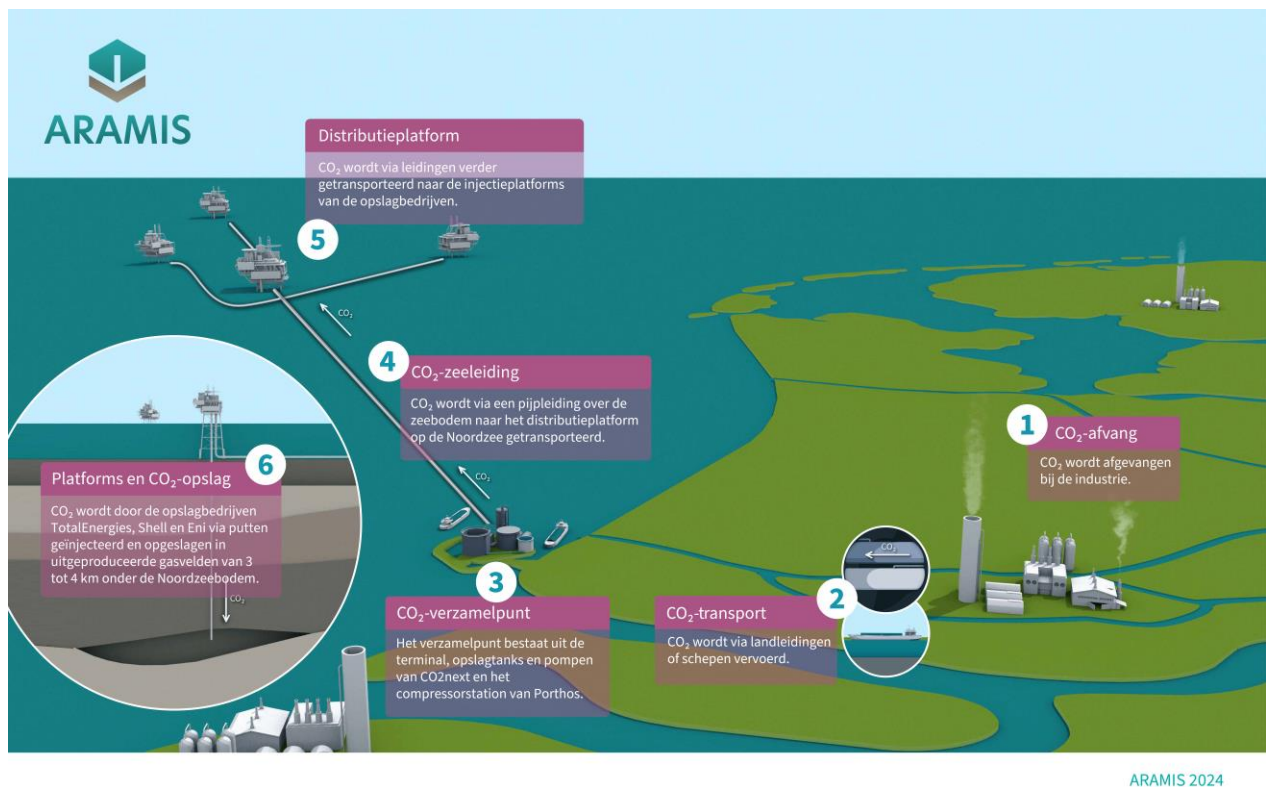
Totdat het gebruik van fossiele brandstoffen in industriële processen tot nul is gereduceerd, kan CO₂-uitstoot fors worden verminderd door afvang en ondergrondse opslag van vrijgekomen CO₂. Deze techniek wordt Carbon Capture and Storage (CCS) genoemd en vermindert de hoeveelheid broeikasgassen die in de atmosfeer terechtkomt.

Rapportages van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) en het Internationale Energie Agentschap (IEA)² laten zien dat – zolang er onvoldoende alternatieven zijn – permanente CO₂-opslag noodzakelijk is voor moeilijk te verduurzamen industrie. In de Klimaatnota 2022 en de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2023 wordt aangegeven dat het grootste gedeelte van de industriële CO₂-reductie tot 2030 uit CCS zal komen. De overheid ziet het afvangen en opslaan van CO₂ als een belangrijke (overgangs)technologie en stimuleert daarom CO₂-opslag onder de Noordzee.

De CO₂-opslag is gepland in lege gasvelden diep onder de zeebodem. Om de afgevangen CO₂ naar deze opslaglocaties te brengen, wordt een nieuwe, open acces transportinfrastructuur ontwikkeld. ‘Open acces’ betekent dat andere partijen de mogelijkheid hebben om op de CCS-keten aan te sluiten, zowel aan de voorkant (de afvang) als aan de achterkant (de opslag).

Bij een open access CO₂-transportinfrastructuur zijn veel verschillende partijen betrokken, elk met een eigen rol en elk met een eerder of later moment waarop zij aansluiten. Samen vormen deze partijen de integrale CCS-keten: van de afvang van CO₂ bij de industrie tot permanente opslag in lege gasvelden diep onder de Noordzee. De keten bestaat veelal uit zelfstandige onderdelen, die voor een goed functionerend geheel nauw op elkaar moeten zijn afgestemd (zie afbeelding 1).

² IPCC rapportage 2022, Mitigation of Climate change

Afbeelding 1. Overzicht componenten van de CCS-keten, waar het Aramis-initiatief onderdeel van uitmaakt.

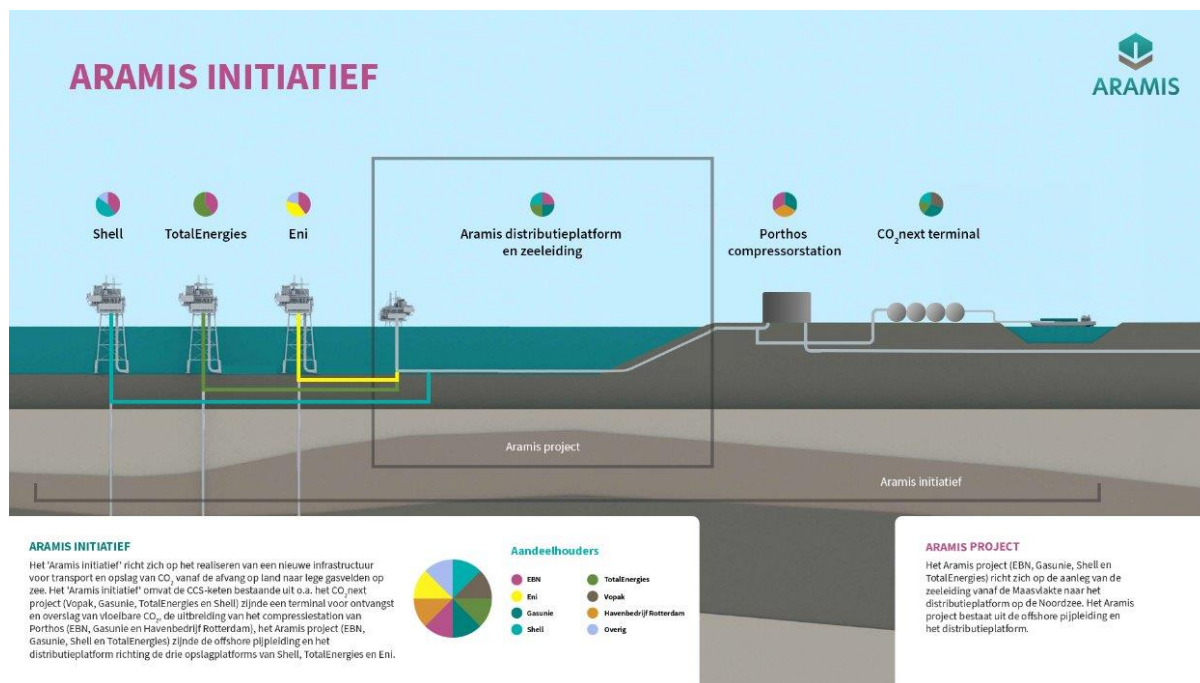
1. CO₂ wordt afgevangen bij de industrie en geschikt gemaakt voor transport;
2. CO₂-transport naar de Maasvlakte via Porthos-landleiding, binnenvaart en zeevaart;
3. CO₂-verzamelpunt op de Maasvlakte met terminal en compressorlocatie. De terminal omvat steigers, tanks voor tijdelijke opslag van (per schip) aangevoerde vloeibare CO₂, en hogedrukpompen voor levering aan de zeeleiding (CO₂next-project). De compressorlocatie ontvangt CO₂ via de landleiding en brengt dit op druk voor het transport per zeeleiding;
4. CO₂-transport door de centrale CO₂-zeeleiding naar het distributieplatform of eerdere aftakkingen op de Noordzee;
5. Via het distributieplatform en de vertakkingen wordt de CO₂ verder getransporteerd naar de injectieplatforms van de opslagbedrijven;
6. Vanaf de injectieplatforms wordt CO₂ door de opslagbedrijven TotalEnergies, Shell, Eni en andere via putten geïnjecteerd en opgeslagen in uitgeproduceerde gasvelden, drie tot vier kilometer onder de Noordzeebodem.

Aramis heeft betrekking op de onderdelen 2 tot en met 5. In de CCS-keten van afvang, transport en opslag richt Aramis zich op het transportdeel: de CO₂-transportinfrastructuur. De CO₂-afvang (onderdeel 1) en de CO₂-opslag (onderdeel 6) vallen buiten de scope van Aramis, maar vormen een samenhangend geheel met Aramis.

De transportinfrastructuur biedt andere partijen de mogelijkheid om op de CCS-keten aan te sluiten, zowel aan de voorkant (de afvang) als aan de achterkant (de opslag). Aramis voorziet daarmee in een cruciaal onderdeel van de CCS-keten. Het is niet mogelijk om op voorhand aan te geven welke partijen zich aansluiten en wanneer. Dat is inherent aan de aard van een open infrastructuur, die is gericht op toekomstige uitbreiding en aanpassing.

PROJECTORGANISATIE EN INITIATIEFNEMERS

Afbeelding 2 geeft weer hoe de verschillende onderdelen van het Aramis-initiatief zich tot elkaar verhouden.

Afbeelding 2. Aramis-project binnen het Aramis-initiatief.

Verskil tussen het Aramis-initiatief en het Aramis-project

Het **Aramis-project** richt zich op de aanleg van de **zeeleiding** vanaf de Maasvlakte naar het **distributieplatform** op de Noordzee.

Het **Aramis-initiatief** heeft betrekking op de hele infrastructuur. Van de aanvoer van CO₂ via landleidingen of schepen tot de opslag in ondergrondse reservoirs.

Door verschillende bedrijven zal CO₂ worden afgevangen. Vervolgens verzorgen verschillende leveranciers de aanlevering van CO₂ via leiding (gas) of schip (vloeibaar) naar het CO₂-verzamelpunt op de Maasvlakte. Gasunie, Vopak, Shell en TotalEnergies werken samen aan de bouw van een terminal voor de ontvangst en doorlevering van vloeibare CO₂, genaamd CO₂next. Porthos verzorgt in het compressorstation het samenvoegen van de vloeibare CO₂ die vanaf de terminal wordt aangevoerd en de gasvormige CO₂ die via de Porthos-pijpleiding wordt aangevoerd. TotalEnergies, Shell, EBN en Gasunie zijn de initiatiefnemers van de ontwikkeling van de Aramis-CO₂-transportinfrastructuur. Zij zijn verantwoordelijk voor de centrale CO₂-zeeleiding en het distributieplatform.

De opslagpartijen (onder meer Eni, Shell en TotalEnergies) zijn verantwoordelijk voor de opslag van CO₂, inclusief de injectie vanaf hun platformen in de ondergrondse reservoirs.

1.1 ROL VAN HET MINISTERIE EN TOELICHTING OP DE PROCEDURE

Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en Aramis werken nauw samen aan dit project en hebben hierin elk een eigen taak en rol.

Rollen van KGG

Voordat Aramis kan worden gerealiseerd, is er een ruimtelijk besluit nodig en moeten de vereiste vergunningen zijn verleend. KGG coördineert de besluitvorming van energieprojecten met een nationaal belang in een zogeheten projectprocedure.

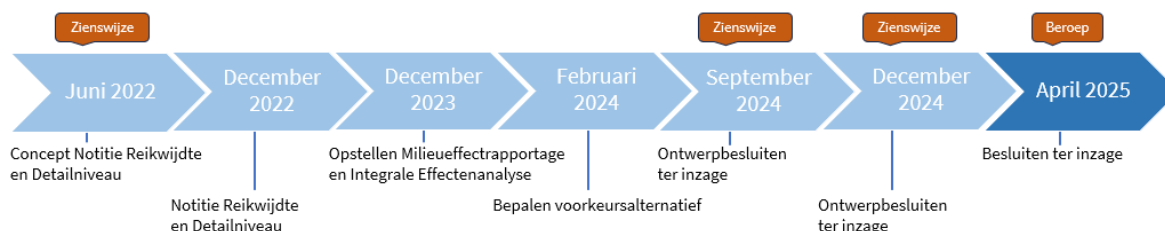
Doordat KGG de projectprocedure coördineert, kunnen de verschillende benodigde besluiten (vergunningen en eventueel ontheffingen) gelijktijdig worden genomen in afstemming met de verantwoordelijke onderdelen van de overheid. Het gaat dan om zowel het ruimtelijk besluit als de uitvoeringsbesluiten. De coördinatie betekent ook dat de stukken in samenhang ter inzage worden gelegd. Tegen de definitieve besluiten kan beroep worden aangetekend. Er is een beperkt aantal momenten en een beperkte duur waarin om een reactie wordt gevraagd, of waarin men een zienswijze of beroep kan indienen.

Het ruimtelijk besluit wordt genomen door de minister van Klimaat en Groene Groei in overeenstemming met het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Met dit zogenoemde projectbesluit wordt het initiatief ruimtelijk vastgelegd. Ook besluit de minister van KGG over de omgevingsvergunningen. Bijvoorbeeld vergunningen voor installaties op het verzamelpunt en voor aanpassingen aan de platforms.

Andere vergunningen vallen onder de verantwoordelijkheid van andere bevoegde gezagen, bijvoorbeeld gemeente Rotterdam, Rijkswaterstaat en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselkwaliteit en Natuur (LVN). Vergunningen voor de afvang en opslag van CO₂ vallen buiten Aramis en worden aangevraagd door respectievelijk de emitters (de partijen die CO₂ uitstoten) en de opslagpartijen.

Projectprocedure

Aramis doorloopt de projectprocedure zoals weergegeven in afbeelding 3.

Afbeelding 3. Overzicht procedurestappen en tijdlijn.

Toelichting op de procedure

Voornemen en voorstel participatie

Met de publicatie van de kennisgeving *Voornemen en Voorstel Participatie voor het project Aramis* (kennisgeving van het V&P) in de *Staatscourant* op 6 januari 2022 ging de projectprocedure officieel van start. KGG ontving zes reacties naar aanleiding van de kennisgeving. Op 19 en 24 januari 2022 heeft Aramis werksessies georganiseerd voor stakeholders van de Maasvlakte en de Noordzee. Bijlage 1 beschrijft de reacties en op welke manier die zijn gebruikt voor het actualiseren van het participatieplan.

Concept-NRD

Bijlage 2 bevat het verslag van de stakeholdersessie op 21 juni 2022 waar de inhoud van de concept-NRD (Notitie Reikwijdte en Detailniveau) is besproken. In een NRD staat wat in de op te stellen Milieueffectrapportage (MER) precies wordt onderzocht en wat het detailniveau daarvan is. In reactie op dit concept zijn acht zienswijzen ingediend. Op basis van deze zienswijzen is bekeken welke aanvullingen er nodig waren in de definitieve NRD. De definitieve NRD is in december 2022 vastgesteld. De beantwoording van de vragen en de definitieve NRD zijn terug te vinden op de website van de RVO.

De inspraakprocedure heeft geresulteerd in twee aanpassingen aan de concept-NRD:

1. Als gevolg van de zienswijze van Eni worden de opslagfaciliteiten en bijbehorende infrastructuur van Eni als gelijkwaardig meegenomen in de MER, conform de opslagfaciliteiten van TotalEnergies en Shell. Eni maakt deel uit van Aramis;
2. Het tracé van de zeeleiding is verder geoptimaliseerd, wat heeft geleid tot drie alternatieven en een variant, die alle in de MER worden getoetst.

MER en IEA

Er is één integrale Milieueffectrapportage (fase 1 en fase 2 in één MER) opgesteld. Dit is een inventarisatie van de milieueffecten aan de hand van bureaustudies, onderzoeken en surveys. Met een MER kan de overheid de milieueffecten meenemen bij haar besluit over Aramis. De MER onderbouwt zowel de vergunningaanvragen als het projectbesluit en is in 2024 bij de ontwerpbesluiten ter inzage gelegd.

Op basis van de eerste resultaten van de milieuonderzoeken, evenals de aspecten kosten, omgeving, techniek en toekomstvastheid, heeft Aramis een Integrale Effectenanalyse (IEA) opgesteld waarin de verschillende alternatieven en de ruimtelijke inpassing zijn geanalyseerd.

Op 5 februari 2024 hebben de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Klimaat en Groene Groei op basis van de IEA het voorkeursalternatief (VKA) vastgesteld. Over het VKA heeft afstemming plaatsgevonden met andere overheden en belangenorganisaties. Het VKA is gepubliceerd op de website van de RVO: [Bureau Energieprojecten](#). Het VKA vormt de grondslag voor het ruimtelijk besluit (projectbesluit) en de vergunningen.

Ontwerpbesluiten en definitieve besluiten

De laatste stap in het proces bestaat uit de definitieve besluiten om het Aramis-initiatief mogelijk te maken. Het VKA is in 2024 nader uitgewerkt tot een concreet ontwerp en op basis daarvan zijn de eerste vergunningaanvragen ingediend op 9 februari 2024. Het ontwerp-projectbesluit en de eerste ontwerpvergunningen zijn op 13 september 2024 gepubliceerd in de *Staatscourant* en huis-aan-huis bladen, en hebben van 13 september tot en met 24 oktober 2024 ter inzage gelegen.

De tweede fase is op 20 december 2024 gepubliceerd en heeft tot en met 30 januari 2025 ter inzage gelegen.

De derde fase is op 20 december 2024 ingediend. Op 25 april 2025 zijn de definitieve vergunningen tegelijk met de definitieve vergunningen van fase 1 en 2 gepubliceerd.

Ingediende zienswijzen

Er zijn in totaal door 7 verschillende partijen meer dan 120 schriftelijke zienswijzen op fase 1 ingediend. Daarnaast heeft de commissie MER haar toetsingsadvies uitgebracht. KGG heeft bekeken welke belangen of feiten relevant zijn voor de besluiten en of aanpassing nodig was. In totaal zijn er door 4 verschillende partijen 21 zienswijzen op fase 2 ingediend. Via een Nota van Antwoord voor zowel fase 1 als fase 2 zijn de zienswijzen beantwoord en is gereageerd op het advies van de commissie MER. De nota's zijn op 25 april 2025 tegelijk met de definitieve besluiten gepubliceerd op de website van de RVO.

2 DOELEN EN KADER VAN PARTICIPATIE

2.1 DOELEN VAN PARTICIPATIE

Participatie gaat in brede zin over het betrekken van belanghebbenden en belangstellenden bij een project (zie de uitleg van de participatieladder in paragraaf 2.3). De Omgevingswet stimuleert vroegtijdige participatie zodat overheden op tijd zicht krijgen op belangen, meningen en creatieve ideeën. De wet omschrijft participatie als ‘het in een vroegtijdig stadium betrekken van belanghebbenden [...] bij het proces van de besluitvorming over een project of activiteit’. Met belanghebbenden bedoelt de wet burgers, vertegenwoordigers van bedrijven, professionals van maatschappelijke organisaties en bestuurders van overheden.

Aramis betreft iedereen die dat wil bij het project. De participatie loopt ook tijdens de uitvoering van het project gewoon door. Hiermee hebben wij de volgende doelen voor ogen:

1. We willen burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties op een passende wijze bereiken;
2. We willen hun vragen, kansen en zorgen kennen en begrijpen;
3. We willen bij de ontwikkeling van het project rekening houden met ieders belangen;
4. We willen heldere keuzes maken en daarbij duidelijk laten zien hoe we omgaan met belangen, aandachtspunten, kansen en zorgen vanuit de omgeving.

Bij het behalen van deze doelen zijn we altijd bereid tot een constructieve dialoog. Onze projectorganisatie gaat uiteraard zorgvuldig om met persoonsgegevens, conform de AVG.

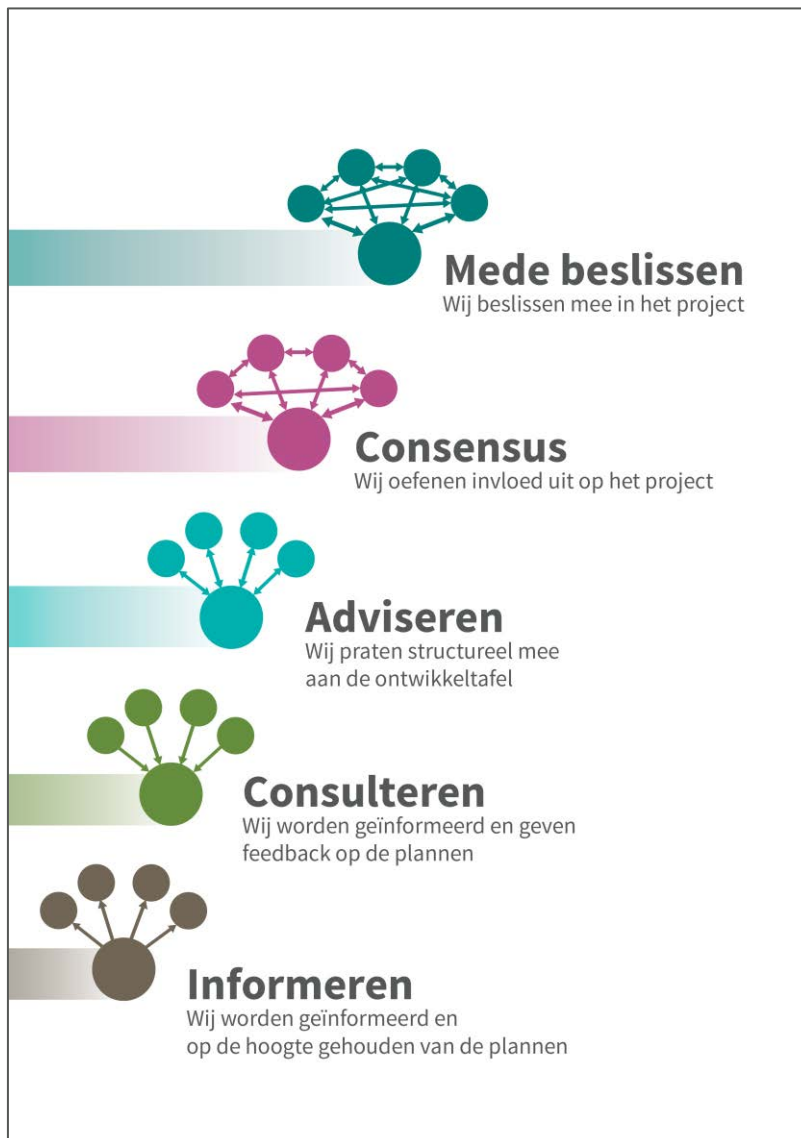
2.2 UITGANGSPUNTEN VAN PARTICIPATIE

We vinden het belangrijk dat participatie met betrekking tot Aramis begrijpelijk, betrouwbaar en toegankelijk is. Om te zorgen dat onze participatieaanpak zo goed mogelijk aansluit op de informatiebehoefte en wensen van belanghebbenden en belangstellenden, hanteren we de volgende uitgangspunten:

- We communiceren duidelijk, begrijpelijk en op maat;
- We bieden verschillende communicatiemiddelen aan, zodat iedereen de mogelijkheid heeft om onze informatie tot zich te nemen en indien gewenst met ons in dialoog te gaan;
- We communiceren tijdig en proactief;
- We kiezen voor een toegankelijke vorm die interactie en deelname stimuleert;
- We zijn goed bereikbaar en we reageren adequaat op vragen, klachten en verzoeken;
- We koppelen inhoud, toon en vorm aan elkaar, zodat we iedereen zo passend mogelijk bereiken.

KADER VAN PARTICIPATIE: HIER GAAT HET WEL/NIET OVER

Voor geslaagde participatie moet het duidelijk zijn waar belanghebbenden en belangstellenden wel en niet over kunnen meepraten en waar zij wel en geen invloed op hebben. De volgende drie vragen spelen hierbij een belangrijke rol: *waarom* we dit project willen doen, *waar* we dit project willen doen en *hoe*. Dit participatieplan maakt onderscheid tussen deze vragen en geeft per vraag de mate van participatie aan. Participatie kent namelijk verschillende gradaties, zoals hierna weergegeven in de participatieladder. Hoe hoger op de ladder, hoe meer invloed. Toch is ook op de onderste trede (informerende) sprake van participatie. Participatie is dus een heel breed concept.

Afbeelding 4. Participatieladder. De bovenste trede (mede beslissen) is hier niet van toepassing.

PARTICIPATIENIVEAU: INFORMEREN

Waarom we dit willen doen

De vraag waarom we Aramis willen uitvoeren is een vraag over nut en noodzaak van het initiatief. Aramis sluit aan op het overheidsbeleid, zoals geformuleerd in de brief van het kabinet aan de Tweede Kamer van 10 december 2021. In deze brief staat dat het afvangen, transporteren en opslaan van CO₂ een belangrijke (overgangs)technologie vormt voor de verduurzaming van Nederland en essentieel is om de CO₂-reductiedoelstelling voor 2030 te halen³. In 2030 moet Nederland 55% minder broeikasgassen uitstoten vergeleken met 1990. Het streven is zelfs 60% vermindering. In 2050 wil Nederland klimaatneutraal zijn. Ook in het Klimaatakkoord wordt verwezen naar CCS als een van de oplossingen om deze reductiedoelstelling te halen. Zie het projectbesluit en de MER voor meer informatie over het Europese en Nederlandse klimaatbeleid en de rol van CCS hierin.

PARTICIPATIENIVEAU: INFORMEREN

Waar we dit willen doen

De vraag waar we Aramis willen uitvoeren heeft betrekking op alternatieven en varianten van onder andere het tracé. De voorbereiding van het voorkeursalternatief (VKA) inclusief ruimtelijke inpassing heeft vorm gekregen in nauwe cocreatie met bevoegde instanties en betrokkenen bij andere activiteiten en ontwikkelingen in de buurt van Aramis. Met hen is ook gesproken over de gevolgen van de aanleg van onderdelen van Aramis. Dit participatieplan beschrijft de verschillende manieren die belanghebbenden en belangstellenden hebben gehad om hun suggesties kenbaar te maken.

PARTICIPATIENIVEAUS: CONSULTEREN EN ADVISEREN

Hoe we dit willen doen

De vraag hoe we Aramis willen uitvoeren is met name relevant in de dialoog met belanghebbenden en betrokkenen in de buurt van het project. Participatie draait hier om de gevolgen voor enerzijds de directe leef- en werkomgeving van mensen, en anderzijds de bedrijfsvoering van ondernemingen op de Maasvlakte en de Noordzee. Het gaat dus om de impact van Aramis tijdens de bouwfase en ingebruikname. Naarmate het project zich verder ontwikkelt, concreter wordt en de bouw nadert, neemt de betrokkenheid van stakeholders in de directe omgeving toe. Gesprekken verplaatsen we dan naar lokaal niveau. Onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn bijvoorbeeld de planning (start en duur) en eventuele gevolgen van de bouw (tijdelijke overlast van bouwactiviteiten en veiligheid).

PARTICIPATIENIVEAU: CONSENSUS

Hoe we dit willen doen

Consensus is het via een dialoog betrekken van een brede groep belanghebbenden bij de ontwikkeling of uitvoering van beleid of een project. Aramis volgt het overheidsbeleid, er is geen sprake van directe beleidsvorming. Er is wel sprake van een project. Op stakeholderniveau is met diverse partijen het proces doorlopen van informeren, consulteren, adviseren en consensus over diverse uitvoeringsaspecten. Dit proces betrof het toepassen van natuurinclusief bouwen en monitoring van het projectgebied.

³ <https://open.overheid.nl/repository/ronl-8fded76b-4d2c-4e79-817d-06bb14d9bb3a/1/pdf/kamerbrief-over-stand-van-zaken-ccs.pdf>

3 PARTICIPATIEAANPAK

We betrekken graag personen en partijen bij Aramis wanneer het project hun belangen raakt, wanneer zij zich inhoudelijk betrokken voelen en/of wanneer zij belangrijk zijn voor de realisatie van Aramis. Hierbij onderscheiden we de volgende groepen:

- Burgers: mensen die dicht bij het project wonen of verblijven en om die reden vragen of zorgen hebben of anderzijds geïnteresseerd zijn. Wij denken dan vooral aan omwonenden van het havengebied, dorpsraden en belangenverenigingen van bewoners;
- Bedrijven in de omgeving: bedrijven die dicht in de buurt van het project gevestigd zijn of daar werkzaamheden uitvoeren, zoals buurbedrijven op de Maasvlakte en op de Noordzee;
- Inhoudelijk betrokkenen: maatschappelijke organisaties en stakeholders die zich, los van de locatie, inhoudelijk betrokken voelen. Dit zijn bijvoorbeeld vertegenwoordigers van de scheepvaart, kustwacht, visserij, kabelexploitanten en operators van windparken. Wij denken verder aan ngo's die zich sterk maken voor natuur en milieu. Ook kennisinstellingen en organisaties die zich bezighouden met klimaat en CCS horen hierbij;
- Bestuursorganen: overheden op landelijk, provinciaal en lokaal niveau, zoals de provincie Zuid-Holland, gemeenten, Rijkswaterstaat (kruising zeewering, zandwinning, scheepvaart) en het waterschap Hollandse Delta. Ook semipublieke instellingen zoals ProRail, TenneT en Havenbedrijf Rotterdam zijn belangrijke stakeholders;
- Offshore operators: operators van platforms op de Noordzee die in de toekomst wellicht toegang willen tot de CO₂-transportinfrastructuur van Aramis.

Deze personen en partijen hebben keuze uit individuele gesprekken en groepsbijeenkomsten, zowel online als op locatie. De mate van participatie (informer, consulteren, adviseren of verkrijgen van consensus) wordt vastgelegd en duidelijk gecommuniceerd. Zo willen wij een brede vertegenwoordiging van belangen uit het projectgebied passend bedienen. Het is onze hoop dat deze werkwijze leidt tot meer betrokkenheid en meer waardering voor en acceptatie van Aramis.

Bij het participatieniveau informeren bieden we de volgende informatiekkanalen om op de hoogte te blijven van de voortgang van het project:

- Publicaties in de *Staatscourant* en huis-aan-huisbladen;
- Informatie op de websites van Aramis, CO₂next en Bureau Energieprojecten (RVO);
- (In)formele bijeenkomsten: (online) informatiebijeenkomst/seminar/kennissessie;
- Digitale nieuwsbrief Aramis;
- Persoonlijke of geclusterde gesprekken (online en/of fysiek).

Bij de participatieniveaus consulteren en adviseren bieden we de volgende manieren om betrokken te blijven:

- (Online) informatiebijeenkomst;
- Bestuurlijke, regionale en landelijke overleggen;
- Persoonlijke of geclusterde gesprekken (online en/of fysiek);
- Schriftelijke reactie op plannen.

Hieronder lichten we deze informatie- en participatiekanalen nader toe.

3.1 MANIEREN OM GEÏNFORMEERD TE BLIJVEN (INFORMEREN/CONSULTEREN/ADVISEREN)

a. Publicaties Staatscourant en huis-aan-huisbladen

We zijn transparant over de formele projectstappen, procedures, besluiten en aankondigingen. Alle officiële besluiten (bijvoorbeeld Notitie Reikwijdte en Detailniveau, projectbesluit, vergunningen) worden door het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) actief gecommuniceerd en gepubliceerd op www.officielebekendmakingen.nl en in de volgende huis-aan-huisbladen:

- Briels Nieuwsland;
- Weekblad Westvoorne;
- Nieuwsblad Hoek van Holland;
- Nieuwsblad Maassluis;
- Nieuwsblad Rozenburg.

b. Websites Aramis, CO₂next en Bureau Energieprojecten

Ontwikkelingen en actuele informatie over het project staan op de websites van Aramis, CO₂next en Bureau Energieprojecten.

c. (In)formele bijeenkomsten: (online) informatiebijeenkomsten

We organiseren informatiebijeenkomsten om personen en partijen te informeren over de projectvoortgang. De frequentie en vorm van bijeenkomsten zijn mede afhankelijk van de projectfase en mijlpalen. De bijeenkomsten kunnen zowel op locatie plaatsvinden (bijvoorbeeld een symposium, inloopmiddag of -avond) als online (bijvoorbeeld een webinar).

d. Digitale nieuwsbrief

We communiceren periodiek met een digitale nieuwsbrief over de voortgang van het project. De digitale nieuwsbrief wordt per e-mail gedeeld met personen en partijen die zich hiervoor hebben aangemeld. Daarnaast zijn alle nieuwsbrieven toegankelijk via de website van Aramis.

e. Persoonlijke of geclusterde gesprekken

We voeren persoonlijke of geclusterde gesprekken met de diverse stakeholders. Deze gesprekken hebben onder meer betrekking op het Aramis-project. Afhankelijk van de onderwerpen en mijlpalen trekken het Aramis-project en CO₂next samen op om de integraliteit en raakvlakken te borgen. Hieronder vallen bijvoorbeeld de gesprekken die gevoerd zijn met de omliggende bedrijven en gemeenten, ngo's, Kamerleden enzovoort.

f. Bestuurlijke, regionale en landelijke overleggen

Aramis en KGG vinden het belangrijk om direct betrokken overheden, adviesorganen en belangenorganisaties te betrekken bij de besluitvorming over het project. Zowel in de planvormingsfase (ruimtelijke procedure) als de bouwfase (onder meer de uitvoeringsvergunningen en hinder) overleggen we met verschillende partijen.

g. Schriftelijke reactie op plannen

Iedereen wordt voorafgaand aan de formele besluitvorming in de gelegenheid gesteld om een advies uit te brengen of een zienswijze in te dienen. De relevante stukken worden actief gecommuniceerd en gepubliceerd. Deze kunnen door eenieder worden geraadpleegd.

4. PARTICIPATIEKALENDER

Wanneer we dit willen doen

De onderstaande tabel geeft op hoofdlijnen de stappen van besluitvorming en participatie weer, conform de projectprocedure (zie paragraaf 1.3 hierboven). In de tabel staat wanneer officiële documenten worden gepubliceerd en ter inzage worden gelegd, en wanneer ieder die dat wil, kan meedenken, bijdragen en een zienswijze kan indienen

PROCESSTAP	WIJZE VAN PARTICIPATIE	STATUS
Voornemen en voorstel participatie (januari 2022)	Informereren, consulteren en adviseren KGG en Aramis hebben de brede omgeving van overheden, bevoegde instanties, inwoners, bedrijven en professionele stakeholders geïnformeerd over het projectvoornemen en de voorgestelde invulling van participatie. Iedereen kon een formele reactie geven met betrekking tot: - andere oplossingen voor de geschetste opgave, bijvoorbeeld andere manieren om CCS toe te passen (denk aan alternatieven en varianten); - andere voorstellen voor de wijze waarop derden worden betrokken. Alle verzamelde reacties zijn waar mogelijk verwerkt in de concept-NRD (Notitie Reikwijdte en Detailniveau). Participatie-instrumenten: - Publicatie in <i>Staatscourant</i> en huis-aan-huisbladen; - Openbare informatiebijeenkomst.	Gereed
Inventarisatie alternatieven en varianten en het beoordelingskader (januari-mei 2022)	Consulteren en adviseren KGG en Aramis hebben andere overheden, bevoegde instanties en belangenorganisaties geconsulteerd om op verschillende manieren mee te denken, informatie aan te leveren over tracé-alternatieven, en varianten en aandachtspunten aan te dragen voor de NRD en de MER. Participatie-instrumenten: - Geïntegreerde interactieve werksessies; - Een-op-een- of clustergesprekken; - Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (concept-NRD) (juni 2022)	Informereren, consulteren en adviseren Iedereen kon een formele zienswijze indienen over de vragen: - of de participatie beter kan; - of er iets ontbreekt bij de onderzoeken; - of de juiste onderdelen worden onderzocht; - of er andere tracé-alternatieven en/of -varianten onderzocht moeten worden. Waar relevant zijn deze meegenomen in de definitieve NRD en het participatieplan. Participatie-instrumenten: - Publicatie in <i>Staatscourant</i> en huis-aan-huisbladen; - Publicatie op www.rvo.nl/aramis; - Websites Aramis en CO₂next; - Raadpleging commissie MER; - Een-op-een- of clustergesprekken;	Gereed

	• Formele en informele informatiebijeenkomst op 21 juni 2022; • Nieuwsbrief Aramis.	
Vaststellen definitieve NRD (december 2022)	Informeren KGG en Aramis hebben de brede omgeving geïnformeerd over de definitief vastgestelde NRD. Participatie-instrumenten: • Publicatie op www.rvo.nl/aramis; • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Integrale Effectenanalyse (IEA) (december 2023)	Informeren, consulteren en adviseren KGG en Aramis hebben de brede omgeving geconsulteerd over de afwegingen van de IEA op basis van de aspecten milieu, kosten, omgeving, techniek en toekomstvastheid. Participatie-instrumenten onder andere: • Publicatie op www.rvo.nl/aramis; • Websites Aramis en CO₂next; • Overleggen (door KGG); • Een-op-een- of clustergesprekken; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Keuze voorkeursalternatief (VKA) (februari 2024)	Informeren, consulteren en adviseren KGG en Aramis hebben decentrale overheden en andere departementen over het VKA geraadpleegd. De minister van KGG heeft op basis van dit advies het voorkeursalternatief bepaald. Participatie-instrumenten onder andere: • Een-op-een- of clustergesprekken met belanghebbenden; • Overleggen (door KGG); • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed

Milieueffectrapportage (MER) als onderdeel van de vergunningaanvragen (september-oktober 2024, gefaseerd indienen vergunningaanvragen)	Informeren, consulteren en adviseren KGG en Aramis hebben de brede omgeving over de MER geconsulteerd. Reageren op de MER was mogelijk bij de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten (zie de stap Publicatie ontwerp-projectbesluit en ontwerpvergunningen hieronder). Participatie-instrumenten onder andere: • Een-op-een- of clustergesprekken met belanghebbenden; • Openbare informatiebijeenkomsten samen met KGG (26 september en 3 oktober 2024); • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Publicatie ontwerp-projectbesluiten en ontwerpvergunningen fase 1 (september 2024)	Informeren en horen De bevoegde instanties hebben op basis van de aanvragen van Aramis het ontwerp-projectbesluit en de ontwerpvergunningen opgesteld. KGG heeft de ontwerp-projectbesluiten en de ontwerpvergunningen gepubliceerd, inclusief de MER. Iedereen die dat wilde, kon een formele zienswijze indienen. De commissie MER heeft advies gegeven over de MER. Participatie-instrumenten onder andere: • Publicatie in <i>Staatscourant</i> en huis-aan-huisbladen; • Publicatie op www.rvo.nl/aramis; • Openbare informatiebijeenkomsten samen met KGG (26 september en 3 oktober 2024); • Een-op-een- of clustergesprekken met belanghebbenden; • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Publicatie ontwerpvergunningen en definitieve vergunningen fase 2 (ontwerpvergunningen TIL december 2024) (definitieve vergunning medio april 2025)	Informeren, horen en beroep De bevoegde instanties stellen op basis van de aanvragen van Aramis de ontwerpvergunningen fase 2 op. De publicatie hiervan vond plaats op 20 december 2024. KGG publiceert de ontwerp-vergunningen. Iedereen die dat wil kan een formele zienswijze indienen. Het is na de publicatie van de definitieve vergunningen mogelijk om in beroep te gaan. Participatie-instrumenten onder andere: • Publicatie in <i>Staatscourant</i> en huis-aan-huisbladen; • Publicatie op www.rvo.nl/aramis; • Online informatiebijeenkomst samen met KGG (16 januari 2025); • Hoger beroep; • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gereed
Publicatie definitief projectbesluit en definitieve vergunningen van fase 1, 2 en 3 (april 2025)	Informeren en bezwaar dan wel beroep KGG publiceert het definitieve projectbesluit en de definitieve vergunningen. Iedereen kan reageren op het projectbesluit en de vergunningen door hiertegen beroep (fase 1 en 2) dan wel bezwaar (fase 3) in te stellen.	Gereed

	Participatie-instrumenten onder andere: • Publicatie in <i>Staatscourant</i> en huis-aan-huisbladen; • Publicatie op www.rvo.nl/aramis; • Online informatiebijeenkomst samen met KGG (16 januari 2025); • Hoger beroep; • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	
Onherroepelijk projectbesluit en vergunningen fase 1 en 2 (juni 2025; zonder beroep) Fase 3 onherroepelijk (juni 2025; zonder bezwaar)	Informeren Aramis informeert de stakeholders over het onherroepelijk worden van het projectbesluit en de vergunningen (zes weken na publicatie).	Gepland
Bouwfase (vanaf 2026)	Informeren en consulteren Aramis zal ook tijdens de bouwfase van het project proactief aan participatie blijven doen. Participatie-instrumenten onder andere: • Omgevingsmanagers: zij informeren de omgeving actief over bijvoorbeeld werkzaamheden en verwachte hinder; • Inloopbijeenkomsten op de projectlocatie; • Websites Aramis en CO₂next; • Nieuwsbrief Aramis.	Gepland

WE HOREN GRAAG UW REACTIE OP DIT PARTICIPATIEPLAN

Zoals in paragraaf 1.1 aangegeven, actualiseren we het participatieplan minstens eenmaal per projectfase. Het volgende participatieplan verschijnt na het onherroepelijk worden van het projectbesluit.

Heeft u vragen of suggesties voor verbetering van dit plan? Wij horen graag van u!
U kunt uw reactie per e-mail sturen naar: info@aramis-ccs.com.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 SAMENVATTING INBRENG STAKEHOLDERS

Het doel van de stakeholderparticipatie is het ophalen van informatie, gebiedskennis, aandachtspunten, ideeën en kansen uit de omgeving. Zo hebben er sinds zomer 2021 kennismakingsgesprekken met stakeholders, een-op-een-overleggen en persoonlijk contact met verschillende belanghebbenden plaatsgevonden. Van 7 januari tot 17 februari 2022 heeft de notitie 'Voornemen en Voorstel Participatie' ter inzage gelegen. In die periode was het mogelijk om te reageren door een schriftelijke reactie te geven op deze notitie. Er zijn zes reacties binnengekomen bij KGG. Er is formeel een antwoord gegeven op deze reacties via de Nota van Antwoord die is opgesteld door KGG in afstemming met het Aramis-initiatief. De Nota van Antwoord is tegelijkertijd met de concept-NRD en dit participatieplan gepubliceerd.

Daarnaast werden er op 19 en 24 januari 2022 werksessies met verschillende stakeholders op respectievelijk 'land' en 'zee' georganiseerd en heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat op 26 januari 2022 een informatieavond gehouden. Een aantal aanwezigen bij de informatieavond heeft aangegeven de Aramis-nieuwsbrief te willen ontvangen: zij hebben de Aramis-nieuwsbrief ontvangen en worden op de hoogte gehouden door volgende nieuwsbrieven. Tijdens de verschillende gesprekken en werksessies zijn de plannen toegelicht en is er veel gebiedskennis verzameld. In het onderstaande wordt een samenvatting van aandachtspunten gegeven die door stakeholders zijn benoemd. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen het onderdeel 'aanlanding en landdeel' (A) en het onderdeel 'zeedeel' (B). Daarnaast volgt een lijst van geraadpleegde stakeholders per onderdeel.

1 Samenvatting aandachtspunten Maasvlakte – aanlanding en landdeel

Omgevingsveiligheid, geluid en stikstofdepositie

Veel partijen stellen vragen over omgevingsveiligheid, geluid en stikstofdepositie door de aanleg en aanwezigheid van de terminal en het compressorstation, pompen en andere installaties. Ook over het 'entry'-punt van de microtunnel (een van de twee voorlopige aanlandingslocaties op de Maasvlakte) stellen partijen vragen met het oog op het risico op calamiteiten, aangezien de vuurwerk-ompaklocatie op de Prinses Maximaweg zich nabij bevindt. Verder wordt aandacht gevraagd voor de stikstofdepositie in relatie tot scheepvaartbewegingen (ten behoeve van de vloeibare intake van CO₂).

Overslag CO₂ na aanlanding per schip

De terminalfaciliteiten, bestaande uit de overslag van CO₂ van schepen, tijdelijke opslag en verpompings van vloeibaar CO₂ naar de zeeleiding worden door CO₂next uitgevoerd.

Aanlanding vanuit zee op Maasvlakte

Voor de aanlanding van de pijpleiding vanuit zee naar de Maasvlakte zijn twee opties in beeld. Ten eerste via een horizontale boring (HDD) onder de harde zeewering of ten tweede via een microtunnel die op diepte ligt onder de Maasgeul. De stakeholders vragen aandacht voor het feit dat beide aanlegmethodes ook op het land van de Maasvlakte permanent ruimte en werkterreinen behoeven. Hiervoor is tijdige afstemming met meerdere stakeholders, onder meer Port of Rotterdam, van belang.

De suggestie wordt gedaan om een overleg te hebben met de stakeholders die gebiedskennis hebben over de aanlanding middels een HDD op de Maasvlakte. De beschikbare ruimte is beperkt gezien de ligging van TenneT-kabels (Net op zee HKZ), de voorziene ligging van de CO₂ leiding van Porthos, de aanwezige leidingenstrook op de Maasvlakte en het voorziene windpark van Eneco op de zeeoewering.

Een van de opties, een microtunnel, zou mogelijkheden en kansen kunnen bieden voor medegebruik zoals het 'Net op zee' van TenneT voor toekomstige windparken. Ongeacht de aanlandingsopties wordt aandacht gevraagd voor dat de scheepvaart in de Maasgeul geen hinder mag ondervinden.

Andere functies en industrie op de Maasvlakte

In veel gesprekken komt naar voren dat de industrie volcontinu in bedrijf is. De dagelijkse werkzaamheden moeten 24/7 door kunnen gaan tijdens de aanlegfase van de projecten. Ook dient de toegang van hulpdiensten te allen tijde te zijn gegarandeerd. Eveneens dient de bereikbaarheid van de kazerne van de Gezamenlijke Brandweer aan de Prinses Maximaweg 24/7 gegarandeerd te blijven.

De leiding komt deels binnen en buiten de leidingenstrook te liggen. Dit vergt afstemming met zowel Port of Rotterdam als het Leidingenbureau van gemeente Rotterdam. De krappe ligging in de leidingenstrook en de drukte in de ondergrond zijn aandachtspunten.

Autoriteiten en andere stakeholders – aanlanding en landdeel

Autoriteiten: Het ministerie van KGG, DCMR, ProRail regio Randstad-Zuid, gemeente Rotterdam (RO, Leidingenbureau Rotterdam), Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond, Rijkswaterstaat (WNZ, Zee & Delta), Omgevingsdienst Haaglanden, provincie Zuid-Holland

Ngo's: Vereniging Natuurmonumenten Zuid-Holland, Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland

Kabel- en pijplijneigenaren: TenneT

Industrie & Business en andere projecten Maasvlakte: Deltalinqs, Havenbedrijf Rotterdam, Divisie Havenmeester van het Havenbedrijf Rotterdam, Eneco, Euromax, Gate terminal, Porthos, MOT, ProRail, ECT Rotterdam

Scheepvaart: het Nederlands Loodswezen

Overige: Gezamenlijke Brandweer Prinses Maxima kazerne

1 Samenvatting aandachtspunten - zeedeel

Zeeleiding op of in de zeebodem

Partijen hebben vragen over de installatie van de zeeleiding op of in de zeebodem. Dit heeft te maken met verschillende belangen van verschillende stakeholders. Zo dient de leiding overvisbaar te zijn en moet scheepvaartveiligheid gegarandeerd zijn in geval van (nood)ankeren boven de leiding. Daarnaast zijn er vragen over de gevolgen van meerdere leidingen en kabels die gekruist worden in de aanlooproute voor de scheepvaart; ontstaan er dan niet lokale verondiepingen op de zeebodem als gevolg van de kruisingsconstructies op de zeebodem? Nautische partijen vragen verder om het beperken van hinder voor de scheepvaart door het vermijden van ankergebieden en het zoveel mogelijk haaks kruisen van hoofdvaarroutes en geulen. Daarnaast wordt er aandacht gevraagd voor het mogelijke effect van CO₂-lekage op het milieu. Ook is er sprake van de aanwezigheid van mogelijke obstakels op de zeebodem (zoals wrakken en mogelijk WOII-resten).

Andere functies op de Noordzee

Partijen geven aan dat er nieuwe windparken op zee worden gepland. Dit heeft mogelijk ook gevolgen voor een militair oefengebied op zee dat verplaatst moet worden. Partijen vragen of er bij de tracering van de leiding rekening wordt gehouden met deze ontwikkelingen. Dit betekent ook nieuwe hoogspanningskabels van het net op zee, waarmee in de tracering rekening gehouden moet worden (t.a.v. minimumafstanden en kruisingen).

Andere olie- en gasoperators hebben interesse getoond in het eveneens aansluiten op de centrale leiding, zodat ook van hun opslagmogelijkheden gebruik gemaakt kan worden. Voor deze groep van stakeholders is op 9 maart 2022 een aparte bijeenkomst georganiseerd.

Partijen vragen aandacht voor andere gebruiksfuncties op de drukke Noordzee, zoals zandwinning. Deze gebieden dienen zo veel mogelijk vermeden te worden.

Met de stakeholders zijn twee tracé-opties (opties A en B) in het noordelijke deel op zee besproken. Alleen vanuit de toekomstige windparkbelangen is er een voorkeur uitgesproken voor route-optie A omdat deze route-optie minder impact heeft op het toekomstige windenergiegebied. Overige partijen hebben geen onderscheidende aandachtspunten per tracé-optie aangegeven.

Natuurversterkende maatregelen en andere kansen

In de contacten met partijen werden ook kansen benoemd voor de Noordzee, zoals het natuurinclusief aanleggen van de benodigde infrastructuur op de zeebodem en een eventuele koppeling met andere CCS-projecten.

Autoriteiten en andere stakeholders - zeedeel

Autoriteiten: ministerie van KGG, Rijkswaterstaat (Zee & Delta), ministerie van LNV, ministerie van Defensie/Dienst der Hydrografie, ministerie van I en W

Ngo's: Vereniging Natuurmonumenten Zuid-Holland, Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, Stichting de Noordzee, Natuur & Milieu

Kabel- en pijplijneigenaren: TenneT, Stedin

Industrie & Business: Divisie Havenmeester van het Havenbedrijf Rotterdam

Scheepvaart: het Nederlands Loodswezen, Scheepvaart Adviesgroep Noordzee, KVR

Visserij: Nederlandse Vissersbond, voormalig VisNED

Olie en gas: Element NL

Zandwinning: LaMER

Overig: Kustwacht

Terugkoppeling werksessies

In de terugkoppeling naar deze stakeholders hebben we initieel een korte reactie gegeven op alle aandachtspunten. Hierin is aangegeven dat we contact opnemen om een afspraak te maken en in individuele gesprekken hun aandachtspunten verder willen bespreken. Het Aramis-initiatief heeft na de werksessie contact gehad met het Havenbedrijf Rotterdam, Euromax, Deltalinqs (bij de Klimaattafel) en DCMR. Op 7 april 2022 is er ook een gezamenlijk gesprek geweest met de gemeente Rotterdam, KGG, Gate terminal, MOT, Aramis en CO₂next over de aanpak voor het wijzigen van het huidige bestemmingsplan van Gate terminal en MOT en de rol van de bevoegde gezagen. Er is een vervolgoverleg ingepland om helderheid te verschaffen aan de te volgen procedure. Alle reacties zijn als input meegewogen voor de concept-NRD en het technisch ontwerp waar we momenteel mee bezig zijn.

BIJLAGE 2 VERSLAG STAKEHOLDERSESSIES 26 SEPTEMBER EN 3 OKTOBER 2024

Context

Van vrijdag 13 september tot en met donderdag 24 oktober 2024 was het mogelijk zienswijzen in te dienen op de eerste set ontwerpbesluiten van het Aramis-initiatief. Tijdens deze terinzagelegging hebben Aramis en KGG drie informatiebijeenkomsten georganiseerd. Eén bijeenkomst voor stakeholders en twee openbare informatiebijeenkomsten, voor alle geïnteresseerden.

Doel van bijeenkomsten

Het doel van de bijeenkomsten was mensen zo goed mogelijk informeren over het initiatief, de procedure en de mogelijkheden van participatie en hiernaast om een dialoog aan te gaan, eventuele vragen te beantwoorden en zorgen of aandachtspunten te vernemen.

Opzet van de bijeenkomsten

- De bijeenkomsten hadden alle eenzelfde informele opzet. Via informatiepanelen en/of in gesprek met experts, konden bezoekers informatie krijgen en vragen stellen over alle onderdelen van het initiatief, inclusief de vergunningenprocedure en de rol van het ministerie.
- Zogenaamde 'boorkernen' van gesteente lieten zien in welk type gesteente de CO₂ opgeslagen wordt, als we het hebben over de opslag van CO₂ in uitgeproduceerde gasvelden ('Rottliegend woestijnzandsteen' met daarboven 'Zechsteinzout').
- Een professionele notulist was aanwezig om ter plekke eventuele zienswijzen op te nemen.

Opkomst 26 september 2024: stakeholdermiddag Hoek van Holland

- Voor de stakeholdermiddag zijn 120 stakeholders via e-mail persoonlijk uitgenodigd.
- 20 stakeholders hebben zich aangemeld. Uiteindelijk zijn 13 stakeholders naar de bijeenkomst gekomen.

Opkomst 26 september 2024: openbare inloopavond Hoek van Holland

- Voor de openbare informatiebijeenkomst zijn mensen uitgenodigd met een advertentie in diverse lokale weekbladen en via de website van CO₂next en de nieuwsbrief van Aramis.
- De opkomst van de informatiebijeenkomst (inloopavond) was helaas zeer laag; naast geïnteresseerde relaties van de organisatoren waren er slechts twee geïnteresseerde burgers.

Opkomst 13 oktober 2024: openbare inloopavond Oostvoorne

- Ook voor deze openbare informatiebijeenkomst zijn mensen uitgenodigd met een advertentie in diverse lokale weekbladen en via de website van CO₂next en de nieuwsbrief van Aramis.
- Met 13 bezoekers werd de informatiebijeenkomst (inloopavond) in Oostvoorne beter bezocht dan die in Hoek van Holland. Aanwezig waren het ministerie van KGG, RWS, CO₂next, Eni, Gasunie, RHDHV, RVO, Aramis, Shell, TotalEnergies, Porthos, Vereniging Verontruste burgers van Voorne, Dorpsraad Oostvoorne, gemeente Rotterdam en diverse burgers.

Resultaten van de bijeenkomsten

- De stakeholdermiddag bood goede kansen om dieper in gesprek te gaan met de ngo's. Er vonden constructieve dialogen plaats.
- Er was veel aandacht voor de presentatie van de zogenaamde 'boorkernen'. De bijeenkomst maakte duidelijk dat nog niet alle mensen weten dat de CO₂ in gesteente zal worden opgeslagen en hoe dit eruitziet.
- Niemand maakte van de gelegenheid gebruik om ter plekke via de notulist een formele zienswijze in te dienen.
- Geen van de uitgenodigde bedrijven in de omgeving van het project heeft van de uitnodiging gebruik gemaakt naar de bijeenkomst te komen.
- Vragen betroffen bijvoorbeeld de zekerheid omtrent de mate waarin de afdekkingslaag de gehele reservoirinformatie bedekt, wat dit project de omwonenden oplevert, gezien het feit dat er al zoveel industrie op de Europoort Rotterdam is, en hoe CO₂ zich zou gedragen, als dit eventueel zou vrijkomen op het industrieterrein.
- De vertegenwoordiger van Dorpsraad Oostvoorne was positief en complimenteerde het projectteam over de transparante en open manier van communiceren over het project. Als aandachtspunt werd de vindbaarheid van stukken op de projectpagina van RVO genoemd.
- Dorpsraad Oostvoorne gaf aan positief te staan tegenover dit project vanwege de positieve bijdrage aan het klimaat. Wel gaf men aan zich zorgen te maken over het welzijn van de gemeenschap vanwege het grote aantal projecten dat in de regio in het kader van de energietransitie al plaatsvindt en nog wordt gepland.

Met de gemeente Rotterdam is gesproken over NOVEX-gebieden en de relatie met onze MER.

Vervolgstappen

- Alle vragen (niet zijnde zienswijzen) die tijdens de informatiebijeenkomsten of via e-mail zijn gesteld, zijn verzameld.
- De vragen zijn beantwoord en de vragen en antwoorden zijn gedeeld met het Aramis-initiatief en het ministerie van KGG.
- Met partijen die aangaven hier prijs op te stellen, zijn vervolgspraken gepland.

BIJLAGE 3 VERSLAG ONLINE INFORMATIEBIJEENKOMST 16 JANUARI 2025

Context

Van vrijdag 20 december tot en met 30 januari 2025 was het mogelijk zienswijzen in te dienen op de tweede set ontwerpbesluiten van het Aramis-initiatief. Tijdens deze periode van terinzagelegging hebben Aramis en KGG op 16 januari 2025 een online informatiebijeenkomst georganiseerd.

Doel van bijeenkomst

Het doel van de bijeenkomst was mensen zo goed mogelijk informeren over het initiatief, de procedure en de mogelijkheden van participatie en hiernaast om een dialoog aan te gaan, eventuele vragen te beantwoorden en zorgen of aandachtspunten te vernemen.

Opzet van de bijeenkomst

In een onlinebijeenkomst in Teams werd aan de hand van een presentatie informatie gegeven over de projectprocedure, het initiatief en de zes vergunningen die tot 30 januari 2025 ter inzage lagen. De deelnemers konden via de chat vragen stellen en na afloop van de presentatie desgewenst ook in gesprek.

Opkomst 16 januari 2025: online informatiebijeenkomst

- Voor de online informatiebijeenkomst zijn mensen uitgenodigd met een advertentie in diverse lokale weekbladen en via de website van CO₂next en de nieuwsbrief van Aramis.
- Aanwezig waren zo'n 21 externe stakeholders en 15 geïnteresseerde collega's uit gerelateerde projecten.

Resultaten van de bijeenkomst

- De bijeenkomst, voor het eerst online, trok meer bezoekers dan de informatiebijeenkomsten op locatie tijdens de terinzagelegging van de eerste set vergunningen.
- Zowel KGG als Aramis hadden voldoende tijd en ruimte om een goede uitleg te geven over de vergunningen die ter inzage lagen.
- Het was een rustige bijeenkomst met weinig vragen. Via de chat werden zes vragen gesteld. Niemand maakte van de gelegenheid gebruik om na afloop van de presentatie nog aanvullende vragen te stellen of in gesprek te gaan.

De volgende vragen werden gesteld:

Q: Is er ook een passende beoordeling gemaakt?

A: Ja, deze is als bijlage opgenomen in de MER. Zie de RVO-webpagina over Aramis fase 1 onder het kopje Milieueffectrapportage (MER) <https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/aramis/fase-1> (bijlagen 5-8 van de MER)

Q: Hebben de uitspraken van de Raad van State van 18 december 2024 nog impact op Aramis?

A: De uitspraak van de Raad van State heeft geen impact aangezien in dit initiatief geen (interne of externe) saldering wordt toegepast.

Q: Wie is juridisch aansprakelijk als er in de toekomst toch lekkages optreden?

A: Dat ligt aan waar de lekkage optreedt. Volgens de EU-richtlijn is de entiteit die op het moment van de lekkage de CO₂ in beheer heeft, aansprakelijk. Uiteraard doen we er alles aan om lekkage te

voorkomen door het treffen van maatregelen zowel in de ontwerpfase als in de operationele fase. In de operationele fase vindt ook uitgebreide monitoring plaats in de hele keten.

Q: Wie is verantwoordelijk voor het ontwerp van de platforms?

A: De verantwoordelijkheid voor het ontwerp ligt bij de operators zelf: Shell, TotalEnergies en Eni.

Q: Zijn er al klanten bekend die CO₂ gaan leveren aan Aramis?

A: Op dit moment zijn die nog niet bekend, er zijn wel gesprekken met potentiële klanten gaande maar er zijn nog geen definitieve contracten getekend.

Vervolgstappen

- De vragen (niet zijnde zienswijzen) die tijdens de informatiebijeenkomsten zijn gesteld en beantwoord, zijn op de website van RVO geplaatst.

BIJLAGE 4 AFGERONDE ACTIES VAN PARTICIPATIE (UIT H3)

MANIEREN OM GEÏNFORMEERD TE BLIJVEN (INFORMEREN)

a. Publicaties Staatscourant en huis-aan-huis bladen

Op 9 juni 2022 is in de *Staatscourant* (en in diezelfde week ook in huis-aan-huisbladen) gepubliceerd dat de concept-NRD en dit participatieplan ter inzage lagen voor reacties. Op 2 december 2022 is in de *Staatscourant* gepubliceerd dat de definitieve NRD is vastgesteld.

b. Websites Aramis, CO₂next en Bureau Energieprojecten

Op 10 juni 2022 is de concept-NRD gepubliceerd op de website van [Bureau Energieprojecten](#). Hierop kon iedereen de concept-NRD en het geactualiseerde participatieplan inzien. Iedereen had de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze. Er zijn acht zienswijze ingediend die formeel zijn beantwoord. Op 2 december 2022 is de definitieve NRD inclusief de Nota van Antwoord gepubliceerd op de website van [Bureau Energieprojecten](#).

c. (In)formele bijeenkomsten: Informatiebijeenkomst, symposium en kennissessies

Op 21 juni 2022 hebben KGG en Aramis een formele informatiebijeenkomst gehouden, ten tijde van de terinzagelegging van de concept-NRD. We hebben de concept-NRD toegelicht, welke alternatieven en varianten we in de MER gaan onderzoeken, hoe we dat gaan doen en op welk detailniveau. Tijdens deze bijeenkomst waren projectleden van het Aramis-initiatief aanwezig om vragen over het project en de concept-NRD te beantwoorden. Medewerkers van KGG waren ook aanwezig om vragen over de procedure te beantwoorden.

Naast de formele bijeenkomst heeft Aramis een informele bijeenkomst georganiseerd voor alle (zakelijke) stakeholders. Doel was om de deelnemers van deze bijeenkomst te informeren over de status van het project aan de hand van de concept-NRD en om alle vragen die er leven te beantwoorden. Met deze bijeenkomst heeft het Aramis-initiatief ook voldaan aan de verplichting van een openbare raadpleging die volgt uit de PCI-status (Project of Common Interest).

d. Digitale nieuwsbrief

Aramis heeft eind april 2022 de eerste nieuwsbrief en in juli 2022 de tweede nieuwsbrief uitgebracht. De eerste twee nieuwsbrieven waren in het Nederlands. De derde nieuwsbrief (in het Engels) is in november 2022 verspreid en de vierde in april 2023. Minimaal elk kwartaal verstuurt Aramis een nieuwsbrief. Alle nieuwsbrieven zijn toegankelijk via de Aramis-website.

e. Persoonlijke of geclusterde gesprekken

Afgelopen periode zijn individuele en ook geclusterde gesprekken met de diverse stakeholders gevoerd. Uitkomsten daarvan zijn en worden verwerkt in klanteisen-managementsysteem Dialog.

MANIEREN OM BETROKKEN TE BLIJVEN (INFORMEREN/CONSULTEREN/ADVISEREN)

a. Informatiebijeenkomst

Tijdens de informatiebijeenkomst op 21 juni 2022 konden de aanwezigen op een laagdrempelige manier in gesprek gaan met projectmedewerkers van het Aramis-initiatief en het ministerie van KGG. Ook was het voor de aanwezigen mogelijk tijdens deze bijeenkomst een mondelinge reactie (zienswijze) in te dienen. Uiteindelijk zijn er acht schriftelijke reacties ingediend op de concept-NRD.

b. Bestuurlijke en landelijke overleggen

Het Aramis-initiatief en het ministerie van KGG vinden het belangrijk om gemeenten, provincie en andere bestuursorganen actief te betrekken bij de besluitvorming over het project.

Het Aramis-initiatief en het ministerie van KGG betrekken bestuurlijke partners van de gemeenten, de provincie Zuid-Holland en andere departementen met betrekking tot de Noordzee actief bij het besluitvormingsproces van het projectbesluit. Bestuurders van deze partners worden bij elke formele zienswijze periode op de hoogte gehouden van de voortgang in een op te richten Bestuurlijk Overleg (BO), geïnitieerd door KGG.

Op 15 november 2022 heeft het eerste coördinatieoverleg vergunningen plaatsgevonden. Dit is een tweemaandelijks overleg met alle bevoegde gezagen in het kader van de vergunningen onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR).

c. Persoonlijke of geclusterde gesprekken

Aramis heeft het project al eerder geïntroduceerd o.a. bij programmamanagers, regioadviseurs, beleidsadviseurs en projectleiders van ministeries (EZK Wind, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Defensie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Infrastructuur en Waterstaat (IenW)), lokale gemeenten (Rotterdam, Brielle, Westvoorne), provincie (Zuid-Holland), VRR, water(veiligheid)beheerders (Waterschap Hollandse Delta, RWS Zee & Delta, Kustwacht), omgevingsdiensten (DCMR, ODH), wegbeheerder (RWS WNZ), railbeheerder (ProRail), belangengroepen (Deltalinqs, KVNR, Element NL, Bellona, Nexstep, de Nederlandse Vissersbond, Stichting de Noordzee, Nederlands Loodswezen, H-vision, NWEA, Vereniging Verontruste Burgers van Voorne), ngo's (Natuur & Milieu, Greenpeace, Milieufederatie Zuid-Holland), raakvlakprojecten (Porthos, Eneco), kabel- en pijpleidingeigenaren (TenneT, Stedin), offshore-operators (o.a. Eni, Petrogas) en bedrijven op de Maasvlakte (Havenbedrijf Rotterdam, MOT, Euromax). Dit ambtelijke en persoonlijke contact zetten wij voort in de komende fase.

Hieronder volgt een overzicht van met welke belanghebbenden en over welke onderwerpen er wordt gesproken.

- Havenbedrijf Rotterdam: de aanlanding, uitwerking verschillende tracés en locatiealternatieven en -varianten in het havengebied;
- Provincie Zuid-Holland: de ruimtelijke kwaliteit (o.a. openheid en natuur) van het gebied in relatie tot het tracé en locatiealternatieven en -varianten, vergunningen;
- RWS Zee & Delta en Kustwacht: nautische veiligheid, het kruisen van scheepvaartroutes, de trasering en locatiealternatieven en -varianten, vergunningen op zee;
- RWS WNZ: uitwerking van tracé- en locatiealternatieven en -varianten bij kruising van waterkeringen, hoofdwatergangen, aandachtspunten van diverse uitvoeringsmethodes en vergunningen;
- Waterschap Hollandse Delta, DCMR en ODH: benodigde watervergunningen, vergunningen in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en natuurvergunningen en ontheffingen;
- Gemeente Rotterdam: het benodigde vergunningenoverzicht en rol van bevoegd gezag en de invloed van CCS op de energietransitie;
- TenneT, Stedin: raakvlakken projecten en invloeden van tracé- en locatiekeuzes, met name bij de kruising van de waterkering (TenneT) en energievoorziening en beschikbare ruimte in de leidingenstrook (Stedin);
- Eneco: raakvlakken en veiligheidsrisico's van windmolens op de Maasvlakte;

- MOT, ECT Rotterdam, Euromax: impact op 24/h bedrijfsvoering en overlast (geluid, trillingen);
- Ministeries: raakvlakken (toekomstige) windparken op de Noordzee zoals Lageland, impact op het milieu en visserij, raakvlakken (toekomstige) zandwinningsgebieden, gebieden van hoge cultuurhistorische waarde en vergunningen;
- Het Aramis-initiatief informeert de bij haar bekende maatschappelijke organisaties (Milieufederatie Zuid-Holland, Natuur & Milieu, Greenpeace, Milieudefensie en Stichting de Noordzee) rechtstreeks over het project en de procedures. In de uitgevoerde studies voor de vergunningen en de milieueffectrapportage (MER) besteedt het Aramis-initiatief nadrukkelijk aandacht aan milieu, natuur en andere belangrijke maatschappelijke waarden. Daarnaast onderzoekt het Aramis-initiatief samen met Stichting de Noordzee, Natuur & Milieu, het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, Wageningen University & Research en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek of het project natuurversterkend kan worden aangelegd;
- Porthos: afstemming omgevingsmanagement en aansluiting op Porthos;
- Commissie MER: afstemming en advies voor concept-NRD en MER;
- ProRail: impact op kruising van en werken nabij het spoor (veiligheid en bedrijfsvoering);
- Veiligheidsregio's: veiligheidsrisico's in het havengebied en de nabije omgeving (toegangswegen);
- Het Aramis-initiatief is meermalen aangeschoven bij het Noordzeeoverleg (NZO). De NZO-leden zijn: de ministeries (Infrastructuur en Waterstaat, Economische Zaken en Klimaat, en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), de energiesector (Nederlandse Wind Energie Associatie, TenneT, Element NL, Eni), de zeevaartsector (Branche Organisatie Zeehavens, Koninklijke Vereniging Nederlandse Rederijen, Havenmeesters), natuur en milieuorganisaties (WNF Nederland, Greenpeace (geen permanent lid), Stichting De Noordzee, Vogelbescherming Nederland, Natuur & Milieu) en Voedsel&Visserij (NetVisWerk en Producentenorganisaties Urk & Delta Zuid). Het Aramis-initiatief informeert regelmatig over de stand van zaken tijdens dit NZO-overleg. Aanwezigen bij dit overleg wordt gevraagd om input te leveren vanuit hun organisatie, bijv. over scheepvaartbelemmering op zee of kruising Maasgeul, gevoelige infrastructuur op de zeebodem, raakvlak (toekomstige) windmolenparken, impact op natuur, onderwatergeluid, etc.);
- NEa (Nederlandse Emissieautoriteit): onafhankelijke autoriteit voor toezicht op de uitstoot van broeikasgassen;
- Er is een gezamenlijke bijeenkomst geweest waarin het Aramis-project gepresenteerd werd aan alle operators en waar operators kenbaar konden maken of men wilde aansluiten, en zo ja, wanneer. Met operators met concrete belangstelling en betrokkenheid zijn er individuele overleggen gevoerd;
- Eind 2021 is door CO₂next een Open Season-proces gestart. Het primaire doel van het Open Season was het verkrijgen van een beter inzicht in het marktpotentieel. Dit is mede van belang voor de vergunningaanvraag waarin de eindsituatie dient te worden omschreven. Bovendien is waardevolle informatie verzameld voor het verdere engineeringproces zodat al vroegtijdig kan worden nagedacht over bijvoorbeeld tie-in point en over-dimensionering. Een secundair doel van het Open Season-proces was om te voldoen aan de criteria voor open access en non-discriminatory access. Hierdoor wordt gerechtvaardigd dat er een of enkele launching customers zijn. In een intensieve samenwerking en onder speciale voorwaarden kan met deze launching customers de keten worden opgezet. In een volgende fase zouden andere partijen dan onder de dan geldende voorwaarden kunnen aansluiten.

d. Schriftelijke reactie op de plannen geven

Iedereen heeft in 2022 de mogelijkheid gehad een schriftelijke reactie te geven op de concept-NRD (een zienswijze indienen). Er zijn acht zienswijzen ingediend. Al deze zienswijzen zijn gebundeld (zienswijzebundel) en in de Nota van Antwoord is een toelichting gegeven of en hoe deze zijn meegenomen bij het opstellen van de definitieve NRD of in het verdere proces.

Het Aramis-initiatief heeft de commissie MER om advies op de concept-NRD gevraagd. Dit advies is op 18 augustus 2022 op de site van de commissie gepubliceerd. Het ministerie van KGG heeft op basis van de ingekomen zienswijzen en het advies van de commissie MER de definitieve NRD vastgesteld en gepubliceerd op 2 december 2022.